

Рецензія
25.09.2023р.
Требована спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.037
З.п.н., професор
Д-р Оксана Сергєєвн

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.037
у Київському університеті
імені Бориса Грінченка,
доктору психологічних наук, професору,
завідувачу кафедри психології особистості
та соціальних практик Факультету психології,
соціальної роботи та спеціальної освіти
Оксані СЕРГЄЄНКОВІЙ

Рецензія

Столярчук Олесі Анатоліївни, доктора психологічних наук, доцента, професора кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка на дисертаційну роботу **Пристаї Ольги Володимирівни** «Психологічні умови формування управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

1. Актуальність дисертаційного дослідження

Актуальність дослідження Пристай Ольги Володимирівни зумовлена зростанням вимог до професійної діяльності та особистості керівників закладів загальної середньої освіти, зумовлених ситуацією невизначеності та нестабільності через інформаційний дефіцит і надмірну відповідальність перед новими викликами дистанційного чи змішаного форматів навчання. Попри значний науково-практичний доробок у дослідженні питань управлінської компетентності, у вітчизняному освітньому просторі бракує напрацювань щодо менеджменту у сфері управління закладами загальної середньої освіти. Водночас, вивчення генези та детермінації управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти дозволить оновити парадигму їхньої фахової підготовки та оптимізувати подальшу професійну діяльність.

2. Наукова новизна результатів дисертації

Наукова новизна роботи полягає у тому, що *вперше*:

проведено системне дослідження та визначено поняття управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти як особистісного феномену, що має відповідну структуру ключових компетенцій (мотивація і орієнтація на розвиток, емоційний інтелект, організаційна спроможність, співробітництво, спроможність до створення безпечного середовища), формується у певних умовах (мотивація до опанування необхідних знань, умінь та навичок, наявність та реалізація індивідуальної траєкторії особистісного розвитку, цілеспрямований психолого-педагогічний супровід), включає психологічну, теоретичну і практичну готовності керівника до управлінської діяльності в закладі освіти;

розроблено структурно-процесуальну модель формування управлінської компетентності, в якій виділено етапи формування (формувального впливу у межах психолого-педагогічного супроводу, особистісних перетворень керівників ЗЗСО, моніторингу результатів формування управлінської компетентності керівників ЗЗСО);

обґрунтовано основні блоки психолого-педагогічного супроводу (психолого-педагогічна просвіта, діагностика, формування управлінської культури і розвиток властивостей особистості керівника ЗЗСО), встановлено вектори впливу, властивості, компетенції та показники сформованості управлінської компетентності керівників ЗЗСО;

виявлено особливості формування управлінської компетентності керівників ЗЗСО: зв'язок між розвитком емоційного інтелекту та креативного мислення, між емпатією й екстраверсією, між емоційним інтелектом, розумінням емоцій і способом прийняття рішень і способом орієнтування в ситуації;

удосконалено принципи, форми, методи та етапи психолого-педагогічного супроводу формування управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти в системі формальної та неформальної освіти;

подальшого розвитку набули наукові положення про багатоаспектність проблеми формування управлінської компетентності керівників ЗЗСО, багаторівневу структуру умов та соціальну детермінованість розвитку управлінської компетентності, залежність вибору лідерських стратегій в кризових умовах від управлінської компетентності менеджерів освіти.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що вперше визначено та теоретично обґрунтовано: поняття управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти як особистісного феномену; структурно-процесуальну модель формування управлінської компетентності, в якій виділено етапи формування (формувального впливу у межах психолого-педагогічного супроводу, особистісних перетворень керівників ЗЗСО, моніторингу результатів формування управлінської компетентності керівників ЗЗСО); зміст психолого-педагогічного супроводу, векторів впливу, властивостей, компетенцій і показників сформованості управлінської компетентності керівників ЗЗСО; удосконалено принципи, форми, методи та етапи психолого-педагогічного супроводу формування управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти в системі формальної та неформальної освіти; подальшого розвитку набуло розуміння багатоаспектності проблеми формування управлінської компетентності керівників ЗЗСО, її багаторівневої структури та соціальної детермінованості, залежності вибору лідерських стратегій в кризових умовах від управлінської компетентності менеджерів освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці та апробації програми психолого-педагогічного супроводу формування управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти, що може бути застосована у закладах вищої освіти при підготовці фахівців соціономічного типу; у змісті лекційних і практичних занять з курсу «Управління навчальним закладом», «Психологія управління»,

«Психологічна служба в освіті» тощо. Апробований дослідницький методичний інструментарій постає знаряддям психолого-педагогічного супроводу професійного становлення майбутніх керівників закладів освіти та моніторингу професійного й особистісного розвитку менеджерів освіти. Також матеріали дисертаційної роботи є доречними для вдосконалення програмно-методичного забезпечення професійної підготовки слухачів центрів післядипломної освіти, у побудові системи навчання дорослих, системи підвищення кваліфікації та для ефективної реалізації освітніх реформ.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження

Пристай О.В. виконала поставлені дослідницькі завдання на достатньому науково-методологічному рівні. Здобувачка у своїй дисертаційній роботі праці презентувала здійснений міждисциплінарний аналіз понять компетентності й управлінської компетентності, послуговуючись надбаннями філософії, психології, педагогіки, соціології, що дозволило будувати дослідження на засадах комплексного підходу та встановити стан розробленості проблеми формування управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти. Науково-методична обґрунтованість результатів дослідження підтверджується дотриманням базових вимог до його організації, використанням валідних діагностичних методик, адекватних меті та завданням дослідження, тривалістю експерименту, поєднанням кількісної обробки й якісного аналізу емпіричних даних.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією

Дисертанткою було чітко сплановано й виконано експериментальне дослідження. Методика його проведення загалом відповідає поставленим дослідницьким завданням і вимогам до емпіричних наукових досліджень. У динаміці емпіричного дослідження логічно реалізовано констатувальний, формувальний і контрольний етапи, що дозволило визначити наявні проблеми

та шляхи їх вирішення, здійснити необхідну розвивально-корекційну роботу й отримати вірогідні практично значущі результати. Цьому сприяло застосування цілісного комплексу методів наукового дослідження (теоретичних, емпіричних, методів математичної статистики), вибір яких обумовлений логікою наукового пошуку.

6. Апробація результатів дисертації

Значний ступінь науково-дослідницької вмотивованості здобувачки підтверджено її апробаційним доробком, позаяк основні результати дослідження викладено в 13 наукових публікаціях, з яких 9 є одноосібними. До цього переліку входить 3 наукові статі, опубліковані у наукових виданнях, включених до переліку фахових наукових видань України за датою публікації; 1 наукова стаття у співавторстві, опублікована в науковому періодичному виданні, що індексуються в базі даних Scopus; 9 публікацій апробаційного характеру. Також основні положення та результати дослідження викладені в публікаціях і доповідях міжнародних та українських науково-практичних конференціях.

7. Структура та зміст дисертації

У вступі О.В. Пристай переконливо обґрунтовує актуальність теми дослідження, кваліфіковано визначає мету, завдання, об'єкт, предмет, розкриває наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, наводить інформацію про апробацію й упровадження авторського доробку, що дозволяє охарактеризувати науково-понятійний апарат як логічно виважений і обґрунтований.

У першому розділі дисертації розкрито сутність понять компетенції та компетентності, проаналізовано феномен управлінської компетентності як складової професійного розвитку керівників закладів освіти; описано й обґрунтовано зміст професійно-особистісного профілю управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти, складові якого

укладено на платформі фокус-групи діючих директорів шкіл м. Києва, охарактеризовано макро-, мезо- та мікро- рівні, на яких розкриваються соціальні та психологічні умови формування управлінської компетентності керівників закладів освіти; викладено й описано авторську структурно-функціональну модель формування управлінської компетентності керівників ЗЗСО, яка містить мету, блоки, вектори впливу та результати цього формування; виокремлено психологічні умови формування управлінської компетентності керівників ЗЗСО, як-от мотивацію до опанування необхідних знань, умінь та навичок, наявність і реалізацію індивідуальної траєкторії особистісного розвитку менеджерів освіти, цілеспрямований психолого-педагогічний супровід.

У другому розділі подано розлогий опис етапів дослідно-експериментальної роботи здобувачки відповідно до мети та завдань дослідження; охарактеризовано дослідницьку вибірку; викладено призначення застосованих діагностичних методик, застосованих на констатувальному етапі; проаналізовано результати вивчення психологічних властивостей особистості, які лежать в основі формування управлінських компетенцій та описано дані вивчення особливостей реалізації лідерських стратегій керівників ЗЗСО в кризових ситуаціях. Виклад результатів реалізації констатувального етапу експерименту вдало поєднує статистичні дані, проілюстровані таблицями та рисунками, а також їхню якісну інтерпретацію із застосуванням кореляційного та кластерного аналізу.

У третьому розділі, присвяченому викладу прикладних аспектів формування управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти, дисертанткою проаналізовано ряд сучасних технологій формування і розвитку управлінської компетентності в освітньому середовищі; описано зміст авторської програми розвитку управлінської компетентності керівників ЗЗСО та специфіку її реалізації на засадах модульно-компетентнісного підходу; проаналізовано результати апробації програми та

перевірки її ефективності, яка підтверджена застосуванням непараметричних методів дослідження.

Висновки до розділів і загальні висновки загалом відповідають змісту роботи та доводять дієвість виконання завдань дослідження. Додатки до роботи містять таблиці із результатами статистичного аналізу експериментальних даних, а також довідки про впровадження результатів дослідження, котрі підкреслюють широкий спектр розповсюдження наукових здобутків здобувачки.

8. Дотримання академічної доброчесності

Викладені у дисертації О.В. Пристай положення й ідеї є обґрунтованими, самостійними, оригінальними. Аналіз тексту дисертаційного дослідження дозволяє констатувати дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі. Використання ідей, результатів і текстів інших дослідників мають посилання на відповідне джерело. Фактів про наявність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності не виявлено.

9. Дискусійні положення та зауваження

Дисертаційна робота Пристай Ольги Володимирівни загалом позначена системним підходом і послідовністю щодо наукової інтерпретації аналізованих явищ. Проте, на наш погляд, певні положення потребують уточнень і мають дискусійний зміст.

1. Вважаємо дискусійним висновок здобувачки про те, що «...формується нова ідеологія, заснована на «гейміфікації» та «діджиталізації» освіти, що робить навчальний процес більш ефективним» (с. 57). Ефективність цієї ідеології ще потребує доведення, натомість, вже є наукові дослідження, які засвідчують неефективність. Можливо, є сенс говорити не про ідеологію, а про урізноманітнення освітніх практик і форм взаємодії засобами гейміфікації та діджиталізації.

2. Видається порушеною логіка викладу результатів дослідження, позаяк здобувачкою зазначено (с. 73) при описі авторської моделі формування управлінської компетентності керівників ЗЗСО, що ця модель створена й апробована на етапі формувального впливу, однак її опис й аналіз подано у першому розділі, який висвітлює результати теоретичного аналізу проблеми управління на сучасному етапі розвитку освіти. Це також стосується опису професійно-особистісного профілю управлінської компетентності керівника закладу загальної середньої освіти.

3. На нашу думку, некоректно здійснено градацію показників сформованості лідерських стратегій керівників ЗЗСО на рівні (с. 74) й подано її опис: приміром, «... повна відповідальність за діяльність організації, здійснення контролю, прийняття рішень, організація процесів, прояв ініціативи» позначені як показники *низького* рівня.

4. При реалізації емпіричного дослідження розширено вибірку досліджених за рахунок залучення до нього, окрім директорів ЗЗСО та їхніх заступників, ще й вчителів – керівників освітніх проектів. Хоча достатньої аргументації щодо доречності такого розширення у роботі не надано. Також при описі експериментальної групи її позначено як 10 шкільних команд (с. 154), однак не зрозуміло, про яких суб'єктів освітнього процесу йдеться.

Проте, ці зауваження носять дискусійний характер, оскільки здобувачкою здійснено ґрунтовну емпіричну аналітику, надано опис програми формування управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти та наведено результати апробації цієї програми.

10. Загальний висновок і оцінка дисертації

Дисертація Пристай Ольги Володимирівни на тему «Психологічні умови формування управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти» є завершеною науковою працею, у якій авторкою отримано нові науково обґрунтовані результати. Дисертація відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка, Пристай Ольга Володимирівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

доктор психологічних наук,
доцент, професор кафедри психології
особистості та соціальних практик
Факультету психології, соціальної роботи
та спеціальної освіти Київського університету
імені Бориса Грінченка

О. Столярчук

Олеся СТОЛЯРЧУК

